

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС.
ТРУДОВЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.51

DOI: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2024.18.30.115-125>

ДЕЯКІ НЕЗАКОННІ ДІЇ ТА БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ, ШКОДА ЗАВДАНА ЯКИМИ ВІДШКОДОВУЄТЬСЯ НА ЗАГАЛЬНИХ
ПІДСТАВАХ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Гавриленко Олександр Олександрович,
аспірант юридичного факультету

Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК»,
вул. Табірна, 30-32, м. Київ, Україна, 03113

e-mail: HavrylenkoOO@krok.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3906-8614>

Мета. Метою наукової статті є визначення деяких незаконних дій та бездіяльності правоохоронних органів або їх посадових осіб, шкода завдана якими відшкодовується на загальних підставах відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими особами. **Методика.** Методика дослідження включає аналіз наукових праць, аналіз національної судової практики у справах про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами, та конкретизацію теоретичних положень щодо окремих незаконних дій та бездіяльності правоохоронних органів або їх посадових осіб, шкода завдана якими відшкодовується на загальних підставах. Під час дослідження використовувалися такі **методи** наукового пізнання: метод аналізу, формально-юридичний метод, логічний метод, конкретизація. **Результати.** Встановлено, що в окремих випадках при розгляді справ про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами, суди першої та апеляційної інстанції не завжди правильно та достатньо оцінюють незаконні дії, рішення та бездіяльність правоохоронних органів або їх посадових осіб на предмет можливості відшкодування завданої ними шкоди на підставі загальних норм, що регулюють відшкодування шкоди, завданої органами державної влади. Це в свою чергу призводить до відмов у задоволенні позовів про відшкодування шкоди через неправильне застосування норм матеріального права. Висловлено припущення, що однією з причин такої ситуації є відсутність закріпленого в законодавстві переліку незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів або їх посадових осіб, шкода завдана якими відшкодовується на загальних підставах. На основі аналізу окремих постанов Верховного Суду в справах про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами, визначено деякі незаконні дії та бездіяльність правоохоронних органів або їх посадових осіб, шкода від яких відшкодовується на загальних підставах, які можуть використовуватися судами як орієнтир при вирішенні питання можливості відшкодувати завдану правоохоронними органами або їх посадовими особами шкоду на загальних засадах. **Наукова новизна.** Виокремлено деякі незаконні дії та бездіяльність правоохоронних органів або їх посадових осіб, шкода завдана якими має відшкодовуватися на загальних підставах, акцентовано увагу на тому, що формування переліку таких незаконних дій, рішень та бездіяльності потенційно сприятиме правильному застосуванню судами норм матеріального права, які визначають загальні засади відшкодування шкоди, до правовідносин з відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами. Встановлено, що це, в свою чергу, підвищить ефективність правового інституту відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, як засобу захисту прав і свобод людини. **Практична значимість.** Результати дослідження можуть бути використані в подальших наукових

дослідженнях, присвячених інституту відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами, у правозастосовчій практиці та в навчальному процесі при підготовці лекційного та семінарського матеріалу для правових дисциплін.

Ключові слова: відшкодування шкоди, деліктна відповідальність, правоохоронні органи, шкода, право на відшкодування, судова практика, органи державної влади, посадові особи.

О. Havrylenko

PhD student of law faculty of «KROK» University,
Tabirna st., 30-32, Kyiv, Ukraine, 03113
e-mail: HavrylenkoOO@krok.edu.ua

SOME ILLEGAL ACTS AND INACTION OF LAW ENFORCEMENT BODIES, THE DAMAGE CAUSED BY WHICH IS COMPENSATED ON GENERAL BASIS: ANALYSIS OF COURT PRACTICE

Purpose. The purpose of the scientific article is to determine some illegal actions and inaction of law enforcement bodies or their officials, the damage caused by which is compensated on the general basis of compensation for damage caused by state authorities or their officials. **Methodology.** The research methodology includes the analysis of scientific works, the analysis of national judicial practice in cases of compensation for damage caused by law enforcement bodies or their officials, and the specification of theoretical provisions regarding particular illegal actions and inaction of law enforcement bodies or their officials, the damage caused by which is compensated on general basis. The following **methods** of scientific knowledge were used: method of analysis, formal-legal method, logical method, specification method. **Results.** It is determined that in some cases when courts are considering cases of compensation for damage caused by law enforcement bodies or their officials, the courts of the first and appellate instances do not always assess the illegal actions, decisions and inaction of law enforcement bodies or their officials correctly and sufficiently in terms of the possibility of compensating damage, caused by them, on the basis of general norms governing compensation for damage caused by state authorities. This situation, in its turn, leads to refusals to satisfy claims for damages due to incorrect application of substantive law. It is suggested that one of the reasons for this situation is the absence of a list of illegal actions, decisions and inaction of law enforcement bodies or their officials provided for in legislation, the damage caused by which is compensated on general grounds. Based on the analysis of particular decisions of the Supreme Court in cases of compensation for damage caused by law enforcement bodies or their officials, it is identified some illegal actions and inaction of law enforcement bodies or their officials, the damage from which is compensated on general grounds, which can be used by the courts as a guide when considering the possibility of compensating the damage caused by law enforcement bodies or their officials on a general basis. **Originality.** It is singled out some illegal actions and inaction of law enforcement bodies or their officials, the damage caused by which should be compensated on general grounds, and it is emphasized that the formation of a list of such illegal actions, decisions and inaction will potentially contribute to correct application by courts of the norms of substantive law, which determine the general principles of compensation for damage, to legal relations for compensation for damage caused by law enforcement bodies or their officials. It is determined that the existence of such list, in its turn, will increase the effectiveness of the legal institution of compensation for damage caused by law enforcement bodies as a means of protecting human rights and freedoms. **Practical significance.** The results of the study can be used in further scientific research devoted to the institution of compensation for damage caused by law enforcement bodies or their officials, in law enforcement practice and in the educational process when preparing lecture and seminar material for legal disciplines.

Key words: compensation for damage, tort liability, law enforcement bodies, damage, right to compensation, judicial practice, state bodies, officials.

Постановка проблеми. Держава є публічно-правовим утворенням, яке складається із сукупності органів влади, кожен з яких виконує окремі завдання держави та реалізує одну або декілька державних функцій. Вагоме місце серед таких органів займають правоохоронні органи: органи Національної поліції України, органи прокуратури, суди, а також інші органи державної влади, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або досудове розслідування. Саме ці органи влади за своїм правовим призначенням зобов'язані захищати права і свободи людини, запобігати їх порушенню з боку інших осіб, а у випадку допущення порушення таких прав і свобод вживати визначених законодавством України заходів для якнайшвидшого відновлення прав потерпілої сторони та покарання винних.

Однак, в реальному житті нерідко обставини складаються таким чином, що правоохоронні органи через свої дії, рішення або бездіяльність самі стають суб'єктами завдання шкоди. В такому випадку застосуванню підлягає інститут відшкодування шкоди,

завданої правоохоронними органами державної влади, основне призначення якого забезпечити повне відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якої зазнала потерпіла особа від незаконної діяльності таких органів або їх посадових осіб.

Оскільки даний правовий інститут безпосередньо стосується сфери захисту прав людини, він потребує постійної уваги та безперервного дослідження з метою поповнення правової науки новими теоретичними положеннями щодо нього, визначення ефективності його функціонування в системі інструментів захисту прав і свобод людини, встановлення відповідності нормативно-правової бази, яка регулює цей інститут, вимогам сьогодення та формулювання рекомендацій, які могли б покращити правове регулювання відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами державної влади.

Одним із способів дослідження даного правового інституту є аналіз національної судової практики в справах про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами. Здійснення всебічного аналізу окремих судових рішень дозволяє детальніше зрозуміти, як правові норми, які регулюють відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами, застосовуються на практиці, як реалізується відновлення порушених прав осіб, та дозволяє виявити і дослідити деякі аспекти правового регулювання інституту відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, яким раніше не приділялося достатньо уваги в наукових роботах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти правового інституту відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої правоохоронними органами, досліджували такі вітчизняні науковці як Боярський О. О., Панченко О. І., Онищенко О. С., Кравчук Д. В., Отрадна О. О., Ківалова Т. С., Хоменко М. М., Ніжинська І. С., Жила О. В., Мазур М. Р., Кучер В. О., Український Д. Я., Лавриненко О. І. та інші. У даному дослідженні будуть наведені та проаналізовані тези, що стосуються теми дослідження, деяких із вищезгаданих науковців.

У правовій науці є багато ґрунтовних праць, присвячених дослідженню правового інституту відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, окремих його ознак та проблем, пов'язаних з його регулюванням. Проте, незважаючи на наявність таких праць, на сьогоднішній день мало уваги було приділено дослідженню питання незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів або їх посадових осіб, що завдали шкоду, яка має відшкодовуватися саме на загальних підставах відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, зокрема, визначених у ст. ст. 1173-1175 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), а не на підставі спеціальних норм, визначених у ст. 1176 ЦК України або у Законі України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» (далі – Закон про порядок відшкодування шкоди) [1; 2].

Постановка завдання. Завданням дослідження є визначення деяких незаконних дій та бездіяльності правоохоронних органів, шкода від яких має відшкодовуватися на загальних засадах відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, шляхом аналізу окремих національних судових рішень у справах про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, регулюється як загальними нормами про відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, до яких

відносяться норми національних законодавчих актів (ст. 56 Конституції України, ст. ст. 1173-1175 ЦК України) і норми міжнародно-правових актів, які були ратифіковані Україною та є частиною українського законодавства (п. 5 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)), так і спеціальними, які в національному законодавстві визначені в ст. 1176 ЦК України та Законі про порядок відшкодування шкоди [1; 2; 3; 4].

Деякі вчені звертають увагу, що застосування загальних або спеціальних норм для відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, визначається, зокрема, тим, якою незаконною дією, рішенням або бездіяльністю правоохоронного органу була завдана особі шкода.

Так, Боярський О. О., досліджуючи питання визначення суб'єктного складу у зобов'язаннях по відшкодуванню шкоди, завданої судовими органами, вказує, що у випадку завдання судовими органами шкоди незаконними діями, рішеннями та бездіяльністю, які визначені в ч. 1 ст. 1176 ЦК України, відшкодування такої шкоди здійснюється у спеціальному порядку, а якщо шкода завдана іншою незаконною діяльністю судового органу, яка не вказана у ст. 1176 ЦК України, то шкода відшкодовується на підставі ст. 1174 ЦК України [5, с. 18]. Проаналізувавши тезу науковця, можна зробити висновок, що при визначенні того, на підставі якої норми необхідно здійснювати відшкодування за шкоду, завдану правоохоронними органами, необхідно керуватися тим, чи вказана незаконна дія, рішення або бездіяльність, якою була завдана шкода, у нормі, що визначає спеціальну підставу для відшкодування. Якщо вказана, то вчений пропонує здійснювати відшкодування на її підставі, а якщо ні, то відшкодовувати шкоду на загальних підставах.

Також, на поділ незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів на такі, шкода від яких повинна відшкодовуватися або на підставі загальних норм, що регулюють відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, або на підставі норми ст. 1176 ЦК України, звертає увагу Ніжинська І. С., яка зазначає, що ст. 1176 ЦК України підлягає застосуванню у випадку завдання особі шкоди незаконною дією, рішенням або бездіяльністю органу дізнання, досудового розслідування, прокуратури або суду, які передбачені безпосередньо в ст. 1176 ЦК України [6, с. 84]. Шкода, завдана іншою діяльністю, рішеннями або бездіяльністю таких органів, на думку вченої потрібно відшкодовувати на загальних підставах [6, с. 84].

Подібною до попередніх тез є думка Кравчук Д. В., яка вважає, що ст. 1176 ЦК України містить вичерпний перелік незаконних дій правоохоронних органів, шкода від яких має відшкодовуватися саме на підставі ст. 1176 ЦК України, а тому шкода, спричинена іншими незаконними діями, рішеннями та бездіяльністю таких органів, які не зазначені в ст. 1176 ЦК України, на думку вченої має відшкодовуватися на загальних підставах відшкодування шкоди, визначених в ст. ст. 1173-1175 ЦК України [7, с. 117-118].

Як можна побачити, багато науковців розділяють незаконні дії, рішення та бездіяльність правоохоронних органів або їх посадових осіб на ті, шкода від яких відшкодовується на загальних підставах відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, та на ті, шкода завдана якими відшкодовується на підставі спеціальних норм відшкодування шкоди, завданої саме правоохоронними органами.

Підтримуючи думки вищезазначених науковців, варто зазначити, що дійсно, якщо проаналізувати ч. 1 ст. 1176 ЦК України, можна побачити, що законодавець в ній чітко визначив, за які конкретні незаконні дії правоохоронних органів відшкодовується шкода на підставі ст. 1176 ЦК України. До них відносяться незаконне засудження фізичної особи,

незаконне притягнення її до кримінальної відповідальності, незаконне застосування запобіжного заходу, незаконне затримання, незаконне накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт [1].

Тобто, щодо питання переліку незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів, якими має бути завдана шкода, щоб застосувати ст. 1176 ЦК України для відшкодування, проблем не виникає, оскільки вони прямо вказані в нормі.

Іншим чином виглядає ситуація, коли мова йде про незаконні дії, рішення та бездіяльність правоохоронних органів, якими має бути завдана шкода, щоб відшкодувати її на загальних засадах відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими особами. Чітко визначеного переліку таких незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів в законодавстві немає.

Наприклад, ч. 6 ст. 1176 ЦК України вказує, що на загальних підставах відшкодовується шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок іншої незаконної дії, рішення або бездіяльності правоохоронного органу [1]. Аналіз даного положення та вже згаданого вище положення ч. 1 ст. 1176 ЦК України дозволяє зробити висновок, що відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, здійснюється на загальних підставах у випадку, коли шкода завдана незаконними діями, рішеннями або бездіяльністю правоохоронного органу, які не зазначені в ч. 1 ст. 1176 ЦК України. Проте конкретні такі незаконні дії, рішення або бездіяльність правоохоронних органів положення ст. 1176 ЦК України не визначає, так само як і інші законодавчі акти.

Необхідно згадати, що ст. 1 Закону про порядок відшкодування шкоди також визначає перелік незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів, якими може бути завдана шкода, що підлягає відшкодуванню, однак, на нашу думку, норма даної статті є спеціальною, а тому у випадку завдання шкоди діяльністю або бездіяльністю правоохоронних органів, що підпадає під дію даної статті, відшкодування такої шкоди має провадитися на її підставі, а не на підставі загальних норм про відшкодування шкоди, завданої органами державної влади [2].

Однією з можливих причин відсутності в національному законодавстві України переліку незаконних дій, рішень і бездіяльності правоохоронних органів та їх посадових осіб, шкода завдана якими має відшкодовуватися на загальних підставах, може бути великий обсяг повноважень таких органів та їх посадових осіб, який періодично змінюється. З огляду на це, закріпити чіткий перелік таких незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів та їх посадових осіб на законодавчому рівні було б дуже складно.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що визначення того, що завдана тією чи іншою незаконною дією, бездіяльністю або тим чи іншим незаконним рішенням шкода має відшкодовуватися на загальних підставах, законодавець повністю покладає на розсуд суду.

Такий підхід має певний негативний наслідок, який полягає в тому, що у деяких випадках, при розгляді судових справ про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, суди першої та апеляційної інстанцій недостатньо або неправильно оцінюють дії, рішення або бездіяльність правоохоронних органів, якими позивачам було завдано шкоди та які не вказані в нормах, що визначають спеціальні підстави відшкодування шкоди, не намагаються аналізувати дії, рішення та бездіяльність, як такі, шкода від яких може бути відшкодована на загальних підставах, і через це відмовляють в задоволенні позовів. Як приклади, зокрема, можна навести рішення Галицького районного суду міста Львова від 01.11.2017 року в справі № 461/303/15,

рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 04.02.2021 року в справі № 686/25511/20 та рішення Апеляційного суду Полтавської області від 17.05.2017 року в справі № 532/1243/16-ц [8; 9; 10].

Така ситуація негативно впливає на ефективність правового інституту відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, як одного із засобів захисту порушених прав і свобод людини, і, відповідно, зменшує рівень захисту прав і свобод людини від незаконної діяльності правоохоронних органів.

Одним із можливих способів вирішення цього питання може бути визначення деяких конкретних незаконних дій, рішень та бездіяльності правоохоронних органів, якими було завдано шкоди, що підлягає відшкодуванню на загальних підставах, для того, щоб суди могли орієнтуватися на них в подальшому при розгляді справ про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами. Зокрема, визначити такі незаконні дії, рішення та бездіяльність можна шляхом аналізу окремих судових рішень Верховного Суду в справах про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами.

Наприклад, постановою Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 03.04.2019 року у справі № 461/303/15-ц було скасовано рішення судів першої та апеляційної інстанцій, якими позивачу було відмовлено у відшкодуванні шкоди, завданої незаконною бездіяльністю посадової особи правоохоронного органу, а саме слідчим Галицького районного відділу Львівського міського управління Головного управління Міністерства внутрішніх справ у Львівській області [11]. Незаконна бездіяльність в цьому випадку полягала в незбереженні майна позивача, яке було вилучено в результаті обшуку та взято на зберігання, і, як наслідок, його неповерненні [11]. При прийнятті даної постанови суд виходив з того, що суди попередніх інстанцій неправильно застосували норми матеріального права, не звернули увагу на те, що в даній ситуації бездіяльність слідчих органів щодо збереження майна позивача та, як результат, неповернення цього майна, завдала шкоди особі та є підставою для відшкодування її позивачу шляхом застосування до правовідносин ст. 1174 ЦК України [11].

Проаналізувавши вищевказану постанову, можна визначити, що прикладом незаконної бездіяльності правоохоронного органу, яка завдала шкоди, що має відшкодуватися на загальних підставах, є незабезпечення правоохоронними органами збереження вилученого в ході обшуку майна особи, що має наслідком неможливість його повернення. Право власності є одним із основоположних прав людини, а тому його захист та відновлення, зокрема, за допомогою інституту відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими чи службовими особами, є важливим у правовій державі.

Також, варто згадати постанову Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 02.11.2022 року в справі № 757/60318/19-ц, якою було задоволено касаційну скаргу позивача про відшкодування моральної шкоди, завданої бездіяльністю правоохоронних органів, яка полягала у відмові прокуратури Автономної Республіки Крим закрити кримінальне провадження в зв'язку зі скасуванням кримінальної відповідальності за діяння, які були вчинені позивачем, та припинити розшук позивача [12]. Відмова прокуратури вчинити ці дії призвела до неможливості позивача вільно пересуватися за межі свого місця перебування, в подальшому стала наслідком його затримання, і загалом через цю відмову проти позивача протягом тривалого часу було необґрунтовано відкрито кримінальне провадження [12]. При розгляді даної справи Друга судова палата Касаційного цивільного суду Верховного Суду прийшла до висновку, що місцевий та апеляційний суди помилково визначили, що зазначена вище незаконна бездіяльність

органу прокуратури не завдала позивачу моральної шкоди [12]. На думку касаційної інстанції шкода була завдана і підставами її відшкодування є ст. ст. 1173-1174 ЦК України [12].

Дане рішення є ще одним прикладом відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, на загальних підставах. В даному випадку різновидом незаконної бездіяльності, якою була завдана шкода, є відмова правоохоронного органу вчинити певні дії, а саме: закрити кримінальне провадження в зв'язку зі скасуванням кримінальної відповідальності за діяння, яке вчинила особа, та припинити її розшук.

Окрім вищенаведених постанов, варто згадати постанову Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 10.01.2019 року в справі № 532/1243/16-ц, якою було скасовано рішення апеляційного суду та залишено в силі рішення місцевого суду, який задовольнив позов про відшкодування особі моральної шкоди, завданої незаконними діями посадових осіб правоохоронного органу, що полягали у складенні протоколу про адміністративне правопорушення та здійсненні провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності, яка в подальшому була закрита судом за відсутністю складу адміністративного правопорушення [13]. Суд касаційної інстанції погодився з висновком місцевого суду про те, що в даній справі відсутні підстави для застосування до правовідносин положень ст. 1 Закону про порядок відшкодування шкоди та положень ч. 1 ст. 1176 ЦК України, оскільки стосовно позивача не було вчинено незаконних дій, вичерпний перелік яких наведений в цих нормах, і що відшкодування шкоди має здійснюватися на загальних підставах, а саме на підставі ст. 1174 ЦК України [13].

В даному випадку аналіз вищенаведеної постанови дає можливість визначити саме незаконні дії посадових осіб правоохоронних органів, шкода завдана якими має відшкодуватися на загальних підставах. Ними є незаконне складання протоколу про адміністративне правопорушення та здійснення провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності, яка в подальшому була закрита судом за відсутністю складу адміністративного правопорушення. Проаналізована судова постанова, на нашу думку, добре демонструє співвідношення рівня відповідальності та обсягу повноважень, які мають правоохоронні органи та їх посадові чи службові особи. Посадові особи правоохоронного органу мають достатньо широкий спектр повноважень, однак реалізувати їх вони повинні тільки відповідно до закону, розуміючи, які наслідки можуть бути в разі незаконної реалізації ними своїх владних повноважень.

Останнім у даному дослідженні, на нашу думку, варто проаналізувати судові рішення в якому відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами, призначається на підставі норм Конвенції.

Так, у справі № 728/959/20 про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами державної влади, особа звернулася в суд касаційної інстанції з проханням скасувати рішення судів попередніх інстанцій та задовольнити її позов про відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої шляхом недотримання норм кримінального процесуального закону, які призвели до ув'язнення особи понад остаточне покарання призначене судом, що вплинуло на її здоров'я, соціальні зв'язки, сімейний та психологічний стан [14]. Дослідивши матеріали справи, суд касаційної інстанції прийшов до висновку, що місцевий та апеляційний суди неправильно оцінили обставини справи та необґрунтовано відмовили особі в задоволенні позову про відшкодування шкоди [14]. Суд вказав, що хоча до ситуації, в якій опинився позивач, не можна застосувати положення Закону про порядок відшкодування шкоди, відшкодування шкоди в таких обставинах

можливе на підставі п. 5 ст. 5 Конвенції, який передбачає, що кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням ст. 5 Конвенції, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування [14]. З огляду на це, постановою Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 06.07.2022 року в справі № 728/959/20 касаційну скаргу позивача було частково задоволено, рішення місцевого та апеляційного судів скасовано і призначено стягнути з Державного бюджету України на користь позивача кошти для відшкодування моральної шкоди [14]. Тобто, проаналізувавши дане рішення, можна зробити висновок, що в цій ситуації недотримання норм кримінального процесуального закону, які призвели до ув'язнення особи понад остаточне покарання призначене судом, було визнано касаційною інстанцією незаконною бездіяльністю правоохоронних органів, яка спричинила шкоду, що має бути відшкодована на загальних підставах.

Вищенаведене рішення демонструє, що суди при вирішенні справ про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, застосовують як підстави відшкодування шкоди не тільки норми національного законодавства, а також норми міжнародних нормативно-правових актів, які підписала та ратифікувала Україна. Зокрема, норми такого фундаментального міжнародно-правового акту у сфері прав і свобод людини як Конвенція. Варто відмітити, що практика застосування національними судами України Конвенції при вирішенні справ про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, є доволі поширеною. Ось лише декілька прикладів судових рішень, при прийнятті яких суди, зокрема, використовували положення Конвенції та Протоколів до неї: постанова Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 03.08.2022 року в справі № 686/25511/20, постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 03.02.2021 року в справі № 637/375/19, постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11.03.2020 року в справі № 204/5876/17-ц [15; 16; 17]. На нашу думку, такий підхід судів є правильним і черговий раз підтверджує, що Україна рухається по шляху розбудови демократичної та правової держави і має на ньому здобутки.

Висновки. За результатами дослідження можна зробити такі висновки:

1. На сьогоднішній день існує проблема щодо правильного застосування деякими судами норм, які визначають загальні підстави для відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими особами, зокрема, ст. ст. 1173-1174 ЦК України, до правовідносин, які виникають через завдання правоохоронними органами або їх посадовими особами шкоди незаконними діями, рішеннями чи бездіяльністю, які не підпадають під дію спеціальних норм, що регулюються ст. 1176 ЦК України та положеннями Закону про порядок відшкодування шкоди;

2. Однією з можливих причин даної проблеми, на нашу думку, є відсутність певного переліку таких незаконних дій, рішень та бездіяльності до якого суди могли б звертатися при розгляді справ про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами;

3. Визнаючи, що велика кількість різноманітних видів повноважень і рішень правоохоронних органів та їх посадових осіб не дозволяє закріпити на законодавчому рівні весь перелік незаконних дій, рішень та бездіяльності таких органів та їх посадових осіб, шкода від яких відшкодовується на загальних засадах, приходимо до висновку, що такий перелік можна сформулювати шляхом узагальнення судової практики, зокрема, практики Верховного Суду;

4. На підставі аналізу окремих постанов Верховного Суду в справах про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами,

нами визначено деякі незаконні дії та бездіяльність правоохоронних органів або їх посадових осіб, шкода завдана якими має відшкодуватися на загальних підставах, а саме:

1) незабезпечення правоохоронними органами збереження вилученого в ході обшуку майна особи, що має наслідком неможливість повернути таке майно;

2) відмова правоохоронного органу закрити кримінальне провадження у зв'язку зі скасуванням кримінальної відповідальності за діяння, яке вчинила особа, і припинення її розшуку, що призвело до необґрунтованого кримінального переслідування особи;

3) незаконне складання протоколу про адміністративне правопорушення та провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності, яка в подальшому була закрита судом за відсутності складу адміністративного правопорушення;

4) недотримання норм кримінального процесуального закону, що призвело до ув'язнення особи понад остаточне покарання призначене судом;

5. Як вже було зазначено, обсяг повноважень правоохоронних органів та їх посадових осіб є доволі великим, а тому вищевказаний перелік, відповідно, не є вичерпним. Однак, він може стати для національних судів тим стартовим орієнтиром, до якого вони будуть звертатися при вирішенні справ про відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами або їх посадовими особами, де відшкодування шкоди має призначатися на загальних підставах. На нашу думку, це сприятиме ефективному застосуванню правового інституту відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами, що матиме вираження в правильному застосуванні судами в таких справах норм матеріального права, які визначають загальні засади відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими особами, і, відповідно, посилить захист осіб, які зазнали шкоди.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.11.2024)

2. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.11.2024)

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.11.2024)

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи. 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 04.11.2024)

5. Боярський О. О. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2008. 21 с.

6. Ніжинська І. С. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2003. 191 с.

7. Кравчук Д. В. Цивільно-правова відповідальність держави за шкоду, заподіяну приватним особам: дис. ... док. філософії: 081 Право. Київ, 2020. 181 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/6ad/dis_%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%94_%D0%92.pdf (дата звернення: 05.11.2024)

8. Рішення Галицького районного суду міста Львова від 01 листопада 2017 р., судова справа № 461/303/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69983882> (дата звернення: 05.11.2024)

9. Рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 04 лютого 2021 р., судова справа № 686/25511/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94820940> (дата звернення: 03.11.2024)

10. Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 17 травня 2017 р., судова справа № 532/1243/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66542216> (дата звернення: 05.11.2024)

11. Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 03 квітня 2019 р., судова справа № 461/303/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81264016> (дата звернення: 04.11.2024)
12. Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 02 листопада 2022 р., судова справа № 757/60318/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107277444> (дата звернення: 04.11.2024)
13. Постанова Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 10 січня 2019 р., судова справа № 532/1243/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79161930> (дата звернення: 04.11.2024)
14. Постанова Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 06 липня 2022 р., судова справа № 728/959/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105218294> (дата звернення: 05.11.2024)
15. Постанова Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 03 серпня 2022 р., судова справа № 686/25511/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105706284> (дата звернення: 05.11.2024)
16. Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 03 лютого 2021 р., судова справа № 637/375/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94770600> (дата звернення: 05.11.2024)
17. Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11 березня 2020 р., судова справа № 204/5876/17-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88337834> (дата звернення: 05.11.2024)

References

1. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine № 435-IV. (2003, January 16). Date of update: 3 September 2024. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (accessed: 5 November 2024). (in Ukrainian)
2. On the procedure for compensation for damage caused to a citizen by illegal actions of bodies carrying out operational and investigative activities, pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office and the court: Law of Ukraine № 266/94-BP. (1994, December 1). Date of update: 31 March 2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>. (accessed: 4 November 2024). (in Ukrainian)
3. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine № 254к/96-BP. (1996, June 28). Date of update: 1 January 2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (accessed: 4 November 2024). (in Ukrainian)
4. Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Council of Europe. (1950, November 4). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (accessed: 4 November 2024). (in Ukrainian)
5. Boyarsky, O. O. (2008). *Compensation for damage caused by illegal decisions, actions or inaction of the court*: PhD thesis abstract. Odesa. (in Ukrainian)
6. Nizhynska, I. S. (2003). *Compensation for damage caused by illegal actions of officials of inquiry and pre-trial investigation in the system of internal affairs bodies of Ukraine*: PhD diss. Kyiv. (in Ukrainian)
7. Kravchuk, D. V. (2020). *Civil liability of the state for damage caused to private individuals*: PhD diss. Kyiv. Available at: https://scc.knu.ua/upload/iblock/6ad/dis___%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%94_%D0%92.pdf. (accessed: 5 November 2024). (in Ukrainian)
8. Decision of the Halychky District Court of the city of Lviv dated November 1, 2017, court case № 461/303/15. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69983882>. (accessed: 5 November 2024). (in Ukrainian)
9. Decision of the Khmelnytskyi City District Court of the Khmelnytskyi Region dated February 4, 2021, court case № 686/25511/20. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94820940>. (accessed: 3 November 2024). (in Ukrainian)
10. Decision of the Court of Appeal of the Poltava Region dated May 17, 2017, court case № 532/1243/16-ц. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66542216> (accessed: 5 November 2024) (in Ukrainian)
11. Resolution of the Second Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court dated April 3, 2019, court case № 461/303/15-ц. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81264016> (accessed: 4 November 2024) (in Ukrainian)

12. Resolution of the Second Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court dated November 2, 2022, court case № 757/60318/19-ц. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107277444> (accessed: 4 November 2024) (in Ukrainian)

13. Resolution of the First Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court dated January 10, 2019, court case № 532/1243/16-ц. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79161930> (accessed: 4 November 2024) (in Ukrainian)

14. Resolution of the First Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court dated July 6, 2022, court case № 728/959/20. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105218294> (accessed: 5 November 2024) (in Ukrainian)

15. Resolution of the First Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court dated August 3, 2022, court case № 686/25511/20. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105706284> (accessed: 5 November 2024) (in Ukrainian)

16. Resolution of the Second Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court dated February 3, 2021, court case № 637/375/19. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94770600> (accessed: 5 November 2024) (in Ukrainian)

17. Resolution of the Second Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court dated March 11, 2020, court case № 204/5876/17-ц. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88337834> (accessed: 5 November 2024) (in Ukrainian)

Стаття: надійшла до редакції 15.11.2024

прийнята до друку 04.02.2024

The article: is received 15.11.2024

is accepted 04.02.2024

Бібліографія: Гавриленко О. О. Деякі незаконні дії та бездіяльність правоохоронних органів, шкода завдана якими відшкодовується на загальних підставах: аналіз судової практики. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право.* Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2024. Вип. 18 (30). С. 115-125. DOI: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2024.18.30.115-125>

